

1/15

Arnikum

časopis spolku Arnika

Zachraňme irbise
horského
v Kazachstánu

Kauza
“Nebeských pastvin”
strana 6-7

Sergej Kuratov:
Nesmíme dopustit
privatizaci přírody
strana 8-10

Foto: Ivan Ďurovič

Alejí roku 2014 se staly sakury v Karviné lemuující městskou Třidu 17. listopadu. Pro stromořadí ze 177 japonských třešní hlasovalo 1326 lidí. Stromy do ankety Arnika přihlásil Ivan Ďurovič, který je i autorem fotografie.

„Snad mě nechceš přerážnout?“ - Arnika vydala novou sérii stromových trik. Více motivů najdete v e-shopu: <http://arnika.org/tricka>.

Foto: Jan Losenský

Foto: Arnika

Na snímku jsou lidé z thajské vesnice Tha Tum, která sousedí s uhelnou elektrárnou. Arnika zde pomohla organizaci EARTH změnit míru znečištění rtutí. Výsledkem byla inspekce zdejších továren thajskými státními orgány a zavedení opatření ke snížení úniků. Nyní Arnika v Thajsku startuje obdobný projekt.

Od alejí k irbisovi

Třináct let od svého založení Arnika čím dál výrazněji překračuje hraniční hory Česka a vydává se do zahraničí. Symbolem naší práce v letošním roce je sněžný levhart – irbis. Jak jsme se dostali od ochrany drobnokvětu pobřežního, rostlin v Českém středohoří a alejí k jedné z nejohroženějších šelem planety?

Od počátků spolupracujeme s nevládními organizacemi po celém světě. Letos nás požádali o pomoc kolegyně a kolegové z Kazachstánu. Tamní přírodě hrozí masivní devastace – oligarchové chtějí zprivatizovat část hor a postavit v Národním parku Ile-Alatau luxusní lyžařské středisko. Místní lidé protestují, ale autoritativní režim je ignoruje. Vymření levhartů by bylo ztrátou pro světový ekosystém, proto jsme přesvědčeni, že se zdánlivě lokální kauza ze střední Asie týká také nás.

Navíc máme s podobnými případy zkušenosti. Už řadu let úspěšně oponujeme výstavbu zbytečných jezů na Labi, které by navždy zničily unikátní přírodu v Labském kaňonu nebo připomínkujeme krátkozraké zastavování posledních zelených ploch developery v Praze. Velkých i malých kauz, které jsme pomáhali nejrůznějším sdružením v naší zemi řešit, byly desítky. Za

Vizualizace plánovaného lyžařského centra v Národním parku Ile-Alatau jsou už hotové.

tu dobu jsme se naučili komunikovat s médií a odpovědnými úřady, vyvolat veřejnou diskuzi k problému a účastnit se důležitých schvalovacích procesů. Věřím, že naše zkušenosti budou kolegům a kolegyním v Kazachstánu k užžitku.

U většiny kauz je klíčové, nakolik se do nich zapojí místní. Petici proti výstavbě magalomanského lyžařského centra už v Kazach-

stánu podepsalo přes deset tisíc lidí. Takto velký veřejný nesouhlas s konkrétním developerským projektem je na Kazachstán ojedinelý. Doufám, že naše úsilí o záchranu levharta a prosazení hlasu občanů pochopíte a podpoříte i vy. Více o tématu najdete v reportáži a rozhovoru na stranách 6 až 10. ■

Martin Skalský,
Centrum pro podporu občanů - Arnika

Za pět minut dvanáct

Jak může sport ochránit irbise

Levhart sněžný sice nežije jen v Kazachstánu, ale všech odhadovaných dvě stě kazachstánských irbisů má domov v Národním parku Ile-Alatau nedaleko Almaty. Je to jedinečná oblast, která láká a nabízí obyvatelům někdejšího hlavního města Kazachstánu neponičené, čisté prostředí k relaxaci a odpočinku. Jenže...

Vláda Kazachstánu se rozhodla, že oblast Almaty bude kandidovat na uspořádání XXII. Zimních olympijských her. To ovšem reálně ohrožuje nejen klid národního parku, ale zároveň jediné místo, kde sněžní levharti v rozlehlé asijské zemi žijí. Vzniknout má totiž zcela nové, doslova na zelených a skalnatých stráních postavené sportovní středisko, kde by se měla olympiáda konat.

Arnika proto oslovila Český olympijský výbor s dotazem, zda se za záchranu jedné z nejohroženějších kočkovitých šelem na světě postaví.

Předseda Jiří Kejval v oficiálním dopisu Arniku ubezpečil, že Český olympijský výbor bude v každém případě ctít principy harmonického rozvoje lidstva i životního prostředí, k čemuž je vázán Olympijskou chartou. „*Dovolte mi, abych Vás ujistil, že Český olympijský výbor se v každém okamžiku cítí vázán principy zanesenými v Olympijské chartě, kde se mimo jiné uvádí, že cílem olympismu je zapojit sport do služby harmonického rozvoje lidstva s cílem vytvořit mírovou společnost, která dbá o zachování lidské důstojnosti. Zároveň povzbuzuje*

a podporuje zodpovědný přístup k problémům životního prostředí, podporuje udržitelný rozvoj ve sportu a vyžaduje, aby se olympijské hry konaly v souladu s těmito zásadami,“ stojí v dopise od předsedy Kejvala.

O osudu kazachstánských irbisů se tak bude rozhodovat v červenci na půdě Mezinárodního olympijského výboru. Arnika jej už oslovila se stejnou žádostí a zároveň své kroky koordinuje s dalšími nevládkami z řady zemí, kteří za záchranu vzácného zvířete bojují. ■

TISKOVÝ MLUVČÍ ARNIKY
Vratislav Vozník

Od Nového roku musí obce lidem umožnit třídit kuchyňské i zahradní odpady

Loni na podzim byla naším parlamentem přijata novela odpadového zákona, kterou obce dostaly povinnost zajistit místa pro odkládání veškerého komunálního odpadu produkovaného fyzickými nepodnikajícími osobami na jejím katastrálním území. To znamená, že zatímco dosud musely obce zajišťovat pouze sběr nebezpečných odpadů, nyní musí lidem umožnit třídit také papír, plasty, sklo, kovy a biologický odpad. Jak a v jakém rozsahu to obce budou muset provést, specifikovalo MŽP ČR ve vyhlášce č. 321/2014 Sb.

Papír, plasty a sklo se již třídí prakticky na celém území ČR. Nově tedy obce budou muset zajistit sběr kovů a hlavně odpadů ze zahrad, případně kuchyní, a to minimálně v období od 1. dubna do 31. října každého roku. Je na obcích, aby si určily, jak budou sběr provádět, zda pomocí kontejnerů na sběrných dvorech, jestli postaví kompostárnu nebo budou bioodpady sbírat do nádob a odvážet ke zpracování. Pro co se obce rozhodnou, záleží na infrastruktuře v regionu a dalších podmínkách.

Pokud lze něco doporučit, tak obecně platí, že domácí kompostování je stále nejvýhodnější, protože se tak redukuje množství suroviny, s kterou je nutno nakládat. Výhodná je také spolupráce obcí se zemědělci. Ty dnes mohou provozovat tzv. malá zařízení, což je kompostárna s kapacitou do 150 tun za rok. Kompost může zemědělec využít bez velké byrokracie na svém poli. Obec také může sama provozovat tzv. komunitní kompostárnu, kompost pak využije k údržbě zeleně ve svém katastru.

Mezi bioodpady také patří větve, dřevo. Ty je ale nutné před přidáním do kompostu nadtít. Lze je pak využít i k mulčování. Řada měst a obcí drtiče nakoupila a lidem je půjčuje nebo dřevní odpad zájemcům přímo nadrtí.

Více informací k odpadům a jejich předcházení naleznete na webových stránkách arnika.org/odpady nebo pvo.arnika.org. ■

ARNIKA TOXICKÉ LÁTKY
A ODPADY

Milan Havel

Vyrostle v Chebu „experimentální“ spalovna komunálních odpadů? Chebští úředníci včetně starosty byli po námitce Arniky z rozhodování vyloučeni kvůli podjatosti

Podle úvah některých chebských politiků by se jejich město mělo stát prvním místem v ČR, kde bude stát spalovna komunálních odpadů s kapacitou pod 50 000 tun ročně. Na první pohled lákavá, při bližším pohledu však riskantní úvaha, má u místních řadu odpůrců. Projekt upřednostňuje neekologické spalování před recyklací, počítá s využitím problematické technologie a umožňuje provozovat spalovnu bez integrovaného povolení, které zaručuje vyšší stupeň ochrany životního prostředí a informovanosti obyvatel. Možnost, aby o osudu spalovny rozhodli obyvatelé Chebu v referendu, zastupitelé města odmítají.

Místo standardního dioxinového filtru má být u chebské spalovny použita 4D technologie, která nedávno způsobila velké problémy nyní již uzavřené spalovně nebezpečných odpadů v Lysé nad Labem. Projekt doprovází i další nejasnosti. V územním řízení není například doposud jasně stanoveno, jaký přesně odpad bude spalovna likvidovat.

Obavy u Arniky také vyvolává skutečnost, že by mělo jít o první spalovnu komunálních odpadů v Česku, kterou investor plánuje provozovat bez integrovaného povolení (IPPC). Zákonný limit pro spalovnu, která integrované povolení mít musí, je spálení tří tun odpadu za hodinu. Chebský projekt počítá s hodnotou o pouhou půl tunu nižší. Investor by se tak vyhnul přísnému posuzování a pravidelnému každoročnímu hlášení o naplňování integrovaného povolení.

Současné vedení města spalovnu prosazuje, přestože ve městě nefunguje motivační systém pro obyvatele, který by například zajistil, že ten, kdo produkuje málo odpadu a hodně třídí, bude za popelnice platit méně.

Vizualizace spalovny, která má stát v Chebu na Švédském vrchu asi 250 metrů od zástavby rodinných domů.

O osudu spalovny měli rozhodnout chebští úředníci. Jejich nezávislost ale u krajského úřadu zpochybnila Arnika. Město Cheb je totiž padesátiprocentním spoluvlastníkem investorské firmy Tereza a zaměstnanci úřadu v čele se starostou jsou tak placeni částečným investorem projektu spalovny. Karlovarský kraj dal Arnice za pravdu a pokračováním v územním řízení pro spalovnu Cheb pověřil stavební úřad ve Františkových Lázních, který musel posléze kvůli novým podmínkám v procesu vyhodnocování vlivu na životní prostředí - EIA předat spis k rukám stavebního úřadu v Sokolově. ■

ARNIKA TOXICKÉ LÁTKY
A ODPADY

Matěj Man

Kácení kolem železnic – zbytečný humbuk nebo systémový problém?

Prokázaných 1886 velkých stromů a přes 80 tisíc hektarů keřového porostu padlo jen do poloviny roku 2014 okolo českých železnic. Podle odhadů části železničářů je pak nutné pokácet stromy podél 5 000 z celkem 9 500 kilometrů železnic. Místy chtějí kácet až 80, obvykle ale cca 25 metrů od kolejí. Vycházíme-li z těchto čísel, je v reálném ohrožení, a částečně za poslední zimu padlo, 250 kilometrů čtverečních stromů okolo tratí – zhruba stejnou plochu pokrývají Lužické hory. Ano, je to sice hrubý odhad, ale lepší bohužel nemáme.

Stromy jsou káceny bez jakéhokoli posouzení jejich kondice, perspektivy a bezpečnosti. Správa železniční dopravní cesty (SŽDC) si totiž za cca 60 tisíc nechala u soukromé advokátní kanceláře zpracovat posudek, že se na ni, respektive na kácení okolo tratí, nevztahuje zákon o ochraně přírody a krajiny, takže není třeba mít ke kácení povolení. S takovým výkladem se ale nemůže ztotožnit nejen Arnika, ale i Česká inspekce životního prostředí a odborníci z Katedry práva životního prostředí Právnické fakulty Univerzity Karlovy.

Bezpečnost železniční dopravy je pro Arniku prioritní, po dráze cestujeme všichni a sami nechceme být v nebezpečí. To

ale neznamená, že by železničáři mohli ignorovat zákon. Legislativa kácení umožňuje a jasně stanovuje, jakým postupem musí při kácení kdokoli včetně správců tratí projít. Zvláštní je, že na některých místech se zákonným postupem SŽDC řídila a na jiných vůbec.

Naším cílem je, aby železničáři začali zeleň okolo drah patřičně udržovat a tam, kde je kácení nevyhnutelné, postupovali nejen podle zákona, ale i co nejšetrněji k přírodě. Copak může desetimetrový strom spadnout na koleje 20 metrů daleko? A je nutné v zemědělské krajině kompletně vykácet jediné útočiště živočichů – široký pás keřů, které na koleje spadnout nemohou a nebrání výhledu na návestidla a přejezdy?

Určitě lze najít způsoby, jak zajistit bezpečnost a zároveň se zachovat šetrně k přírodě. To je cílem i konkrétních opatření, jejichž znění se nyní snažíme vyladit s Federací strojvůdců ČR. Jak oni sami říkají, jsou při pádu stromů první na ráně, proto považujeme spolupráci za klíčovou. Jak se k návrhům postaví zodpovědná ministerstva, se v budoucnu dočtete na našem webu. ■

TISKOVÝ MLUVČÍ
ARNIKY

Vratislav Vozník

Arnika zprovoznila na Žižkově druhý komunitní kompostér

U Rodinného klubu Ulitka byl na zahradě otevřen již druhý komunitní kompostér Arniky na Praze 3. Ulitka sídlí v levém traktu Domu dětí a mládeže, ve vilové čtvrti poblíž zahrádkářské kolonie. Její členové se dlouhodobě věnují společným zahrádkářským aktivitám spojeným především se zvelebováním přilehlé komunitní zahrady Krejčárek, kde postupně budují „Ulitej záhon“.

Kompost spravuje rodinný klub a lidé žijící poblíž si s ním mohou domluvit účast na kompostování. Zakoupený kompostér je dvoukomorový, takže ho lze používat v průběhu celého roku v podstatě bez přerušení. Stačit by měl na 20 až 30 domácností.

Arnika má praktické zkušenosti ze staršího komunitního kompostéru v Jeseniově ulici, a proto připravila vlastní metodiku pro jeho provoz. Řada postupů, které jsou vhodné pro soukromou zahradu, totiž nelze uprostřed sídliště použít. Předně je nutné určit správce, který hlídá správné používání kompostéru a občas promí-

chá jeho obsah. V městské zástavbě tvoří obsah kompostéru především kuchyňský odpad, který ale obsahuje hodně vody a dusíku. Je proto vhodné k němu přimíchat suchý uhlíkatý materiál, jako je papír, piliny nebo nasušené seno.

Kompostovatelné jsou zbytky zeleniny i ovoce, uvařené květiny, podestýlka od domácích byložravých zvířat, kávové sedliny, zbytky čaje včetně sáčků a jiný domácí i zahradní organický odpad. Oddělením a kompostováním organických zbytků vám přestane v kuchyni zapáchat odpadkový koš, přestože jej nebudete vynášet tak často. Uvádí se, že kuchyňský or-

ganický odpad průměrné české domácnosti váží přibližně 50 kg ročně. U rodin, které se snaží o zdravou výživu s významným podílem zeleniny a ovoce, to bude jistě o dost více. Více informací najdete na <http://arnika.org/komunitni-kompostovani-v-praze>. Oba projekty komunitního kompostéru na Praze 3 finančně podpořila MČ Praha 3. ■

ARNIKA

Eva Staňková

Osud „Nebeských pastvin“ závisí i na nás

Na hlavní třídě metropole Almaty neboli tzv. prospektu Dostyk – Práteleství – čekám už skoro hodinu a autobus pořád nejede. Přeshlapuju a popocházím, dávám se do hovoru s dalšími cestujícími a společně nadáváme na jízdní řády. I přes svítící slunce mě v mrazivém počasí studí nohy. Kolem projíždějí stovky aut, a přestože dnes není inverze, zplodiny z výfuků jsou ve vzduchu nepříjemně cítit. Milion a půl lidí tady žije ve smogovém kotli.

Ze smogového kotle do velehor

Po půl hodině jízdy zastaví rozhrkaný mikrobús v docela jiném světě. Nad silnicí se po obou stranách strmě zvedají svahy hor, vzduch je sice o poznání mrazivější, zato se konečně můžu nadechnout. V nevelké vesnici na úbočí nepotkáváme jediného člověka, zašteká na nás jen pár psů, cítíme pach ovce a koní. Pak se pěšina v hlubokém sněhu vine výš a výš do hor, kde už žádné domy nestojí.

„Podívej se kolem, no není to nádhera?“, říká můj kamarád Sergej, oblečený jako obvykle v teplákové soupravě a obutý v teniskách, zatímco já mám na sobě péřovou bundu, dvoje kalhoty, dvoje ponožky a pohorky s umělou kožešinou uvnitř. Je něco kolem mínus dvaceti a našťastí nefouká vítr.

Po hodině a půl ostrého pochodu dorážíme na místo. Tady se to má stát. Cesta přichází na plošinu ve výšce kolem dvou

a půl tisíce metrů nad mořem, porostlou lesíkem pravidelně kuželovitého smrku Schrenkova, typického pro hory Ťan Šanu. Na pravé straně se ve smogu utápí Almaty – je z ní vidět jen pár nejvyšších věžáků a televizní věž. Nalevo se v pomalu zapadajícím slunci zdvihají ohromující štíty velehor Národního parku Ile-Alatau, dosahující bezmála čtyř tisíc metrů.

Právě zde – v údolí Kok Željou – chce místní vláda postavit luxusní lyžařské středisko pro deset tisíc návštěvníků denně. Hory se mají oplotit a místo stezek a pěšin vybudovat silnice, vleky, dráty elektrického vedení a lanovky.

Zaplať nebo zůstaň doma

„Je to mimořádné místo,“ vysvětluje Sergej Soljanik. „Prakticky jediná opravdická příroda, kterou obyvatelé Almaty mají. Když je hezké počasí, přicházejí sem denně stov-

ky lidí na túry, procházky i pikniky. Není to tak vysoko – dojdou sem i penzisté nebo rodiny s dětmi. A nemusíš platit žádné vstupné,“ dodává Sergej.

Místní obyvatelé vědí, o čem mluví. V okolí Almaty – bývalého hlavního města Kazachstánu – je více než deset lyžařských středisek. V jejich uzavřených areálech se bez zaplacení nikdo nepobaví. Hory kolem velkoměsta se tak mění v trochu luxusní zónu a lidé ztrácejí možnost jen tak si vyjít do přírody. Ceny za vleky v lyžařských areálech jsou prakticky stejné jako v našich Krkonoších, což si ovšem velká část Kazachstánců nemůže dovolit. Polovina obyvatel země totiž žije na hranici chudoby. Nehledě k tomu, že úroveň služeb za vyšší cen značně pokulhá.

Sergej jsem potkal poprvé v roce 2005. Bylo to v prosinci a na treku do Národního parku Ile-Alatau jsem si almatinské hory zamiloval. Přestože bylo mínus 40 stupňů a nemohl jsem popadnout dech, pohled na ledovec táhnoucí se do Číny a scénický amfiteátr tvořený štíty pojmenovanými po kom-somolcích, mládežnících a básníku Abájovi, není možné zapomenout.

Lidé se probudili

„Nemůžeme dopustit, aby nám ty hory vzali,“ říká lídr nevládní ekologické organizace Green Salvation Sergej Kuratov. „Ten projekt má stát 470 milionů dolarů, které chtějí vzít ze státního rozpočtu, tedy z peněz nás všech. Ještě horší ale je, že půjde o investici, která obyvatelům Almaty nic nepřinese. Za tyto ohromující peníze vznikne luxusní rezort pro vyvolené. Obyčejní lidé by se do údolí Kok Željou už nikdy nepodívali,“ dodává Kuratov.

Jeho organizace sleduje projekt letoviska od roku 2007, kdy s nápadem poprvé přišel tehdejší akim – primátor – města Almaty. V roce 2013 spustili petici, kterou dosud podepsalo více než deset tisíc lidí.

„Tak masivní odpor občanů proti nějakému projektu – to je v Kazachstánu na-prosto nevídaná situace,“ vysvětluje jedna

Happening Arniky během konference v nizozemském Maastrichtu. Hory Národního parku Ile-Alatau v jižním Kazachstánu jsou domovem původních jabloní. Delegáti ale dostali ohryzky, aby pocítili, jak místní úřady zachází s občany.

Údolí „Nebeských pastvin“, kolik rozdílů najdete?

z vůdčích osobností neformální občanské platformy „Zachraňme Kok Žel'au“ Světlana Spátarová. „Naši lidé jsou spíše pasivní a co se děje za dveřmi vlastního bytu či plotem domu, je moc nezajímá. Tady jde ale o princip. Pokud zničí Kok Žel'au, bude to znamenat, že mocní a bohatí lidé mohou porušit kterýkoliv zákon, vyhnout se jakémukoliv předpisu, a že obyčejný člověk v naší zemi ani 24 let po získání státní suverenity nic nezmůže. Fascinuje nás, jak velká část veřejnosti tento symbol pochopila a rozhodla se aktivně bránit naše hory,“ říká Světlana.

Naděje v ekoturismu

Název místa – Kok Žel'au – znamená v překladu „Nebeské pastviny“. Kazaši – „Svobodní lidé“ – byli celá staletí kočovným národem, závislým na přízní počasí a dostatku čerstvé trávy, která dokázala uživit bezpočetná stáda desítek tisíc koní, na nichž pak houževnatí a skromní kazašští válečníci dobývali okolní teritoria – a jejichž mléko a maso také ve stepní krajině sloužilo jako téměř jediná potrava.

To už dávno neplatí, stále více obyvatel Kazachstánu žije ve městech. Tradiční jurty nahradily už za So-

větského svazu paneláky, do hor se místo na koni jezdí autem. S globalizací přišel i trend turistických letovisek, která se zařazují do prakticky nedotčené přírody.

„Turista chce odpočívat co nejdále od městského ruchu. Jenže když tam postavíš hotel, zničíš přírodu, za kterou tam ten člověk přijel,“ říká německá socioložka Dagmar Schreiber, kterou Kazachstán tak uchvátil, že v něm prožila dvacet let života.

„Příroda Kazachstánu je unikátní a lidé, kteří tam přijíždějí, to vědí. Nejde o masově navštěvovanou zemi, ale to vůbec nevadí,“ říká Dagmar. Od roku 2008 věnovala svou energii zakládání ekologických vesnic, přivážela do Kazachstánu turisty a organizovala pro ně poznávací výlety do přírodních rezervací – až do nedávného vyhoštění. Protože se angažovala v hnutí za záchranu Kok Žel'au, prokuratura ji obvinila z podněcování sociálních nepokojů a donutila opustit republiku.

Divoká příroda, která bere dech

I přes politické vězně, zákaz demonstrací či neexistenci opozice je Kazachstán zdaleka nejdemokratičtější zemí Střední Asie – ve srovnání s Uzbekistánem či Turkmenistánem zde mají lidé alespoň teoretickou možnost se brát o svá práva a země chce patřit do mezinárodního společenství.

Právě to je důležité, Národní park Ile-Alatau by měl podle pravidel Mezinárodní unie pro ochranu přírody (IUCN) zajistit ochranu biologické rozmanitosti a rozvoj ekoturismu. Vláda Kazachstánu by pak podle Aarhuské úmluvy měla umožnit občanům účast v rozhodovacích procesech, které se jejich hor týkají. Požadavky mezinárodních konvencí jsou o to závažnější, že pohoří Alatau patří k největším přírodním klenotům světa. Právě odtud pocházejí jabloně nebo také tulipány.

„Kazachstán patří k jednácti zemím, v nichž žije lev-

Foto: Jan Loseníčský

Celkem žije na světě podle optimistických odhadů 6,5 tisíce irbisů a jejich počet ve volné přírodě klesá. V ČR sněžné levharty chová ZOO Liberec.

Co můžete udělat?

- 1) Podepsat etici za Zelené pastviny – Kok Žel'au – a říci kazachstánským úřadům a oligarchům, že Vám na tamní přírodě záleží.
- 2) Věnovat finanční dar – Vaše peníze použijeme hospodárně. Část prostředků využijeme na informování obyvatel Evropy, část odvezeme přímo aktivistům do Kazachstánu.
- 3) Podpořit naši informační kampaň dobrovolnickou pomocí – každý něco umí a Váš volný čas nám pomůže šetřit peníze, kterých je vždy málo.

Více informací: www.zachranme-irbise.cz

Věděli jste, že?...

- Irbis potřebuje ke svému životu 600 – 1000 kilometrů čtverečních
- Patří ke zvířatům žijícím v nejvyšších nadmořských výškách – až 6 000 metrů
- Jedním skokem dokáže překonat vzdálenost až 15 metrů
- Díky speciální nosní dutině dokáže žít v mrazu – dokáže si ohřívat vzduch
- Mohutný ocas používá jako kormidlo při skocích a v mrazech i jako peřinu

hart sněžný neboli irbis. Jde o jedno z nejvzácnějších zvířat na planetě, ohrožené vyhynutím,“ říká Petra Bolechová, zooložka liberecké zoo. „Levharty likviduje jednak pytláčení, jednak omezování prostoru, kde tyto velké kočkovité šelmy žijí. Na území Kazachstánu žije podle odhadů posledních 200 irbisů. Výstavba letoviska Kok Žel'au je pro těchto posledních pár desítek zvířat jednoznačnou hrozbou,“ dodává Petra Bolechová.

Nevládní organizace v Kazachstánu potřebují pomoc. O hrozbách, které se snášejí na Nebeské pastviny, zatím mimo obyvatel Almaty téměř nikdo neví. Pokud projeví solidaritu s obyvateli Kazachstánu mezinárodní veřejnost, může se zlý vítr otočit. Arnika podporuje kazachstánské aktivisty, ale potřebujeme také Vás. ■

ARNIKA

Martin Skalský

Nesmíme dopustit privatizaci přírody.

Rozhovor se Sergejem Kuratovem o ochraně přírody v Kazachstánu

Sergej Georgijevičem Kuratov patří k nejvýraznějším ekologickým aktivistům v Kazachstánu. V roce 1987, ještě v dobách Sovětského svazu, založil jednu z prvních nevládních ekologických organizací Green Salvation, která zde dodnes působí a stojí za řadou výrazných občanských kampaní. Na svém kontě má mimo jiné nejvíce soudních sporů se státními úřady ze všech občanských iniciativ v zemi.

Můžete nám říci, jak jste se dostal k ochraně životního prostředí?

Všechno to začalo, když jsem byl ještě studentem. Věnoval jsem se historii a vzájemným vztahům mezi přírodou a společností. Někdy v roce 1977 nebo 78 se u nás na univerzitě konala konference o znečištění ledovců v horách a jejich vlivu na kvalitu životního prostředí v našem městě, v Almaty. Tehdy mě začalo životní prostředí skutečně zajímat.

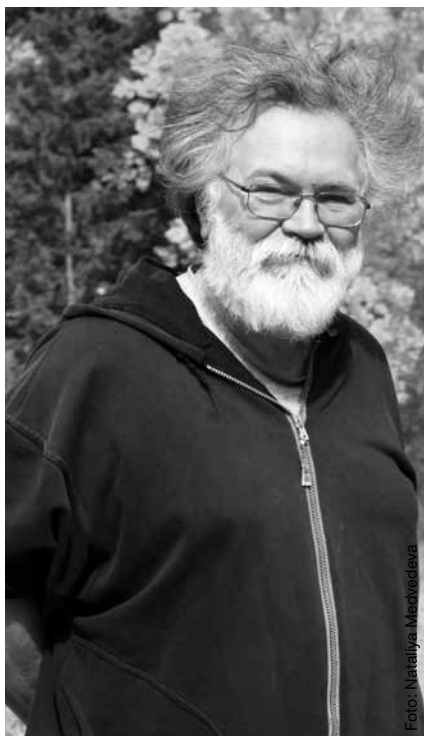
Měla na vás nějaký vliv i samotná příroda? Vždyť Almaty je obklopené neskutečně krásnými horami severního Tian Šanu.

Ano, vyrůstal jsem v horách, které byly otevřené a veřejně přístupné, všude bylo možné svobodně chodit, lézt. S ochranou přírody to ani tehdy nebylo ideální. Ve vysokých horách se pásł skot, což pro citlivé ekosystémy nebylo dobré. Celkově ale bylo v horách čistěji a lépe než dnes. Tržní ekonomika je pohromou zejména pro předhůří, kde se necitlivě staví silnice a různé rekreační objekty. Za mého mládí byli lidé do hor ještě zamilovaní a zanechávalo to v nich stopy na celý život.

Mluvíme o dobách Sovětského svazu, kdy stát kontroloval veřejný život a kdy nebylo zvykem pouštět se do nezávislých aktivit. Kdy jste se začal angažovat v nevládních organizacích?

Nevládní organizace jako dnes neexistovaly, vše bylo přinejmenším polostátní. Ke Společnosti pro ochranu přírody, jediné oficiální ekologické organizaci, jsme já ani mí přátelé neměli žádný vztah. Byla ale řada dobrovolnických iniciativ, studentských kroužků a podobně. Během let se

stav přírody začal přímo před očima zhoršovat a mnozí cítili potřebu s tím něco udělat. Tak jsme ve třech lidech v roce 1987 založili Green Salvation – vůbec první nevládní ekologickou organizaci v Almaty.

Sergej Kuratov: „Lidé si neuvědomují souvislost mezi životním prostředím, zdravím a kvalitou života. Všechno vnímají odděleně – vodu, vzduch, peníze.“

Jak těžké bylo se v osmdesátých letech vyjadřovat k ekologii z občanské pozice?

Je složité říci, zda to bylo těžší tehdy nebo dnes. Dříve platily sovětské zákony a měli jsme tu KGB. Na druhé stra-

ně ovšem byly silné stranické organizace a aktivní poslanci oblastních a místních sovětů. Pokud jsme nějakou kauzu pozvedli až na partajní úroveň, problémy se řešily a reakce byly tvrdé. Dnes jsou všechny mechanismy zničeny. Partijní organizace jsou slabé, zastupitelské sbory mají jiný právní rámec a nulové pravomoci. I ve státních úřadech byla dříve řada vynikajících odborníků, kteří věřili přestavbě režimu a byli aktivní. Dnes na úřadech o odborníka prakticky nezavadíte.

Pokud byste měl vyjmenovat tři největší ekologické problémy Kazachstánu, které by to byly?

Jako první musím jmenovat velmi špatný stav ekologické legislativy. Z toho vyplývá neplnění mezinárodních úmluv, porušování lidských práv, korupce. Ve výsledku dochází k mrhání prostředky státního rozpočtu – peníze nejdou na životní prostředí, ale bůhví kam, a výdaje na ekologická opatření jsou vynakládány neracionálně.

Druhým vážným problémem je znečištění chemickými látkami. Dokonce ani radioaktivní zamoření, kterým mnohé naše regiony trpí, není tak závažné. Příčinou je těžba ropy, smog z fabrik i automobilového provozu, jedovaté odpady z továren i neřízené skládkování odpadů z domácností.

Do třetice, obrovským problémem je nízké povědomí veřejnosti. Lidé si neuvědomují souvislost mezi životním prostředím, zdravím a kvalitou života. Všechno vnímají odděleně – vodu, vzduch, peníze. Nevidí, že díky stavu životního prostředí se jim znehodnocují nemovitosti, jedí kontaminované potraviny, mají zamořené sady s ovocem.

Sergej Kuratov: „Nevedeme kampaň pouze za záchranu Kok Željau, ale záchranu národních parků vůbec... Jestli se nám nepodaří konsolidovat lidi a tento útok odrazit, povede to k hroznému nájezdu na všechny ostatní národní parky.“

Souvisí to nějak s bouřlivým ekonomickým rozvojem Kazachstánu a také s bohatnutím lidí?

Docela určitě ano. Nepochopení vztahu mezi přírodou a člověkem začíná u zcela prostých a málo vzdělaných lidí a pokračuje až k nejvyšším úředníkům státního aparátu. U nás se stále dokola opakuje, že teď je pro nás nejdůležitější ekonomika a teprve pak – někdy v budoucnosti – se budeme moci zabývat ekologií. Takže těžíme ropu, žijeme v otráveném prostředí a čekáme.

Můžete nám říct něco o ekologickém hnutí v Kazachstánu? Jaký má vliv?

Oficiální statistiky registrují možná tři stovky ekologických nevládních organizací. Plno z nich ale už dávno neexistuje. Mnohé organizace také vznikají pod přímou kontrolou vlády a snaží se otupovat ostré otázky a odklánět pozornost od aktuálních problémů k neutrálním tématům. Ty nebudou nikdy mluvit o korupci, lidských právech nebo drancování přírodních zdrojů.

Také vědci zakládají nevládní organizace, aby mohli získávat peníze na své bádání. Někteří z nich píší skutečné vědecké články, ale mnozí pracují na objednávku. Když jsou dostatečně zoufalí nebo bezpáteční, jsou pro peníze připraveni třeba i zfalšovat výsledky vědeckých výzkumů.

Samozřejmě u nás působí i skutečné ekologické nevládky, které se nebojí mluvit

o problémech a hájí lidská práva. Těch je ale, jak asi sám tušíte, velmi málo.

Jak se staví k ochraně přírody veřejnost? Přijdou lidem ve Vaší zemi ekologická témata důležitá nebo spíše řeší jiné problémy?

Ve velkých městech je situace se znečištěním velmi vážná, zejména v průmyslových regionech. I tam jsou ale ekologické organizace slabé. Ostatní vrstvy společnosti – jako třeba komunisté, odbory nebo ženské organizace – vazbu mezi ekologií a kvalitou života spíše nechápou. Konkrétním příkladem může být Ust'-Kamenogorsk, průmyslové město pod Altajem ve východním Kazachstánu. Znečištění ovzduší i nemocnost jsou tam enormní. Jenže většina obyvatel zároveň pracuje v chemičkách a slévárnách a jsou na nich ekonomicky závislí. Jejich ochota proti továrnám výrazně bojovat je nízká.

Z téhož východního Kazachstánu ale mohu jmenovat i jeden dobrý příklad. Lidé tam nedávno přece jen silně povstali proti plánu umístit skládku toxických odpadů. Dlouho jsme místním pomáhali a radili jim, co mají dělat. Nakonec opravdu dosáhli toho, že projekt byl zamítnut a skládka se bude stavět na jiném místě, daleko od města.

Myslíte si tedy, že lidé si na vysokou míru znečištění převážně zvykli?

Nezvykli, ale smířili se. Přetrvává u nás

psychologie Sovětského svazu: je třeba žít, pracovat a mlčet, aby nebylo ještě hůř. Lidé jsou často svědky toho, jak se prosazují problematické záměry, obcházejí se zákony a proti znečišťovatelům nikdo nezakročí. K tomu všemu je u nás přece jen vyšší míra chudoby a mnoho lidí každý den doslova bojuje o přežití. Nemáme žádnou tradici aktivních občanských postojů, jako je tomu u vás v Evropě.

Znamená to, že situace se v posledních, řekněme deseti letech, nevyvíjí k lepšímu?

Za posledních deset až patnáct let se vše naopak výrazně zhoršilo. Snížila se úroveň vzdělávání, ti nejvzdělanější lidé odjeli do Spojených států, Ruska, Izraele, do České republiky..., ať už kvůli práci, nebo proto, že se pro

ně tady v Kazachstánu stala situace z různých důvodů neudržitelnou. V důsledku toho se rozpadla i řada zelených iniciativ. Mladí lidé se zpravidla už nevracejí. Nevidí tu žádnou perspektivu.

Co se Vám povedlo v poslední době prosadit nebo změnit?

Loni se nám podařilo zastavit výstavbu vedení vysokého napětí skrz území dvou národních parků. Byla to velká kampaň, ve které proti nám stála státní energetická společnost. Došlo k porušení zákona, který v národních parcích zakazuje stavět, přesto se s námi nikdo nechtěl bavit. Zjistili jsme, že projekt má financovat Světová banka. Když jsme se na ni obrátili a banka se začala ptát vlády, situace se obrátila a nakonec i parlament uznal, že máme pravdu. Energetická společnost nás chtěla postavit před soud, ale protože jim hrozila ztráta financování Světové banky, raději změnili projekt. Posunuli trasu vysokého napětí asi o sto kilometrů, čímž území národních parků obešli.

V České republice ochránáři přírody své úsilí o zachování původní přírody v horách často prohrávají, asi nejhorším příkladem je devastace našich nejvyšších hor Krkonoš. Jaké jsou podle Vás šance na ochranu území v údolí Kok Željau?

Údolí Kok Željau leží také na území národního parku, takže podle zákona se ani tam nesmí stavět. V poslední době ale mu-

síme čelit tendencím zmenšovat národní parky, ukrájet pozemky a přeměňovat hory a lesy na stavební parcely. Je to fakticky skrytá privatizace přírody. Nejde přitom o žádný rozvoj turistického ruchu, byť se různé projekty právě takto zdůvodňují. Luxusní letoviska jsou určena jen vybrané klientele – chrání je betonové ploty s ostnatým drátem a hlídají je samopalníci – to prostě není žádný národní park.

Nevedeme kampaň pouze za záchranu Kok Željou, ale záchranu národních parků vůbec. V tomto případě jde o první oficiál-

zabezpečuje příznivé klima, dostatek vody a kvalitní zemědělskou půdu.

Myslíte si tedy, že máte šanci zvítězit?

Vycházíme z toho, že šance existuje. Je však důležité, aby lidé otevřeli oči a začali vnímat všechny souvislosti. Komerční firmy budou nepochybně postupovat dál a situace se vyostří. Lidé musí pochopit, že zde dochází k hroznému korupci, devastaci přírody, že se naši papalášci povyšují nad občany a vytvářejí tím ekologickou hrozbu. Zatímco nemáme dost peněz na školy, na ničení přírody se najdou miliony dolarů. Věci je nut-

Nejsme proti rozvoji turismu. Kazachstán ale musí sázet na ekoturismus, který nám umožní také chránit sněžného levharta a další vzácné druhy zvířat, reliktní jehličnaté lesy i celou krajinu. Právě proto, že naše příroda je unikátní, se jedná o možném zařazení Národního parku Ile-Alatau na seznam památek světového dědictví UNESCO. Naše úřady to ale nevnímají a prosazují výstavbu luxusního letoviska na Kok Žaljou. Vláda zároveň v Almaty usiluje o pořadatelství XXII. zimních olympijských her, což znamená další necitlivé stavební projekty a ještě horší devastaci hor. Jenže až V.I.P. sportovci a zahraniční turisté odjedou, co tu po olympiádě zbude místním lidem?

Proč by měl evropský turista jet právě do Kazachstánu?

U nás existuje řada míst, která lidé nijak nepřetvořili. Není tam žádné obyvatelstvo, žádné vesnice ani cesty, nepase se tam dobytek. Je to vskutku nedotčená příroda. Kterýkoliv z našich národních parků má přitom rozlohu stovek tisíc hektarů a je tak větší než mnohý evropský stát. Po horách můžete chodit celé dny a nepotkat jediného člověka. To je unikátní. V Evropě se nedotčených míst dochovalo málo.

Jak se v dnešním Kazachstánu žije ekologickým aktivistům?

Nevedeme propagandu a nejsme fundamentalističtí. Usilujeme o to, aby se dodržovaly zákony. Všechny naše požadavky stavíme na faktech a právu. Opíráme se o tvrzení napsaná ve strategiích vlády, odkazujeme se na mezinárodní konvence. Zatím je tu stále možné žít. Nechci tu situaci idealizovat – samozřejmě se objevují různé snahy nás umlčet. Vláda má zatím ale určitý smysl pro ekologickou demokracii a tak mají aktivisté stále k dispozici celou řadu nástrojů.

Chcete vzkázat něco čtenářům našeho časopisu?

Chtěl bych poděkovat, že přestože Česká republika je malou a tisíce kilometrů vzdálenou zemí, vaši obyvatelé nás podporují. Žijeme všichni na stejné planetě. Stejně jako věnujeme pozornost ekonomickému rozvoji, musí nás zajímat rozvoj duchovní a udržení rovnováhy, aby příroda zůstala pro lidi dostupná a zachránili jsme všechna ta krásná místa i pro další generace.

ARNIKA – CENTRUM PRO PODPORU OBČANŮ

Martin Skalský

Na fotografii zcela vlevo je Sergej Kuratov během loňské konference v Maastrichtu k Aarhuské úmluvě, dále jsou na snímku Martin Skalský z Arniky, Dagmar Schreiber z NABU a Aliya Tonkabayeva

ní, otevřený a nevybíravý útok komerčních struktur proti zájmům veřejnosti a státní ochraně přírody. Jestli se nám nepodaří konsolidovat lidi a tento útok odrazit, povede to k hroznému nájezdu na všechny ostatní národní parky.

Specifickým rysem kauzy Kok Željou je také to, že si soukromé firmy chtějí na svůj komerční projekt přivlastnit peníze ze státního rozpočtu – bez obav z konkurence a z tradičních rizik podnikání. Jenže právo užívat přírodu mají všichni občané a lidé mají právo pozvednout hlas na obranu národního bohatství, kterým naše příroda bezesporu je. Už jsme podali tři soudní žaloby a další dvě chystáme. Spolupracujeme s nevládními organizacemi a vědci v zahraničí. Obrátili jsme se také na výbor Aarhuské úmluvy, protože úřady Kazachstánu porušují mezinárodní závazky naší země.

Kok Željou je zeleným srdcem Almaty. Pokud by tohoto horského masivu nebylo, nežili bychom v metropoli, ale v polopoušti s řídkým osídlením. Právě severní Ťan Šan

né nazvat pravými jmény. Vyhrát je možné jedině, pokud lidé pochopí, že budoucnost Kok Željou do značné míry naznačuje budoucnost celé naší společnosti.

Řada vědců se obává, že výstavba na Kok Željou ohrožuje samotné město Almaty. Výstavba totiž narušuje velmi strmé vysokohorské svahy. To může v případě deště nebo oblevy způsobit masivní sesuvy půdy do údolí.

Co si slibujete od spolupráce s Arnikou?

Když mluví zahraniční organizace, naše vláda lépe poslouchá. Ve chvíli, kdy se naše problémy dostávají na mezinárodní scénu, politikové i úředníci jsou nuceni reagovat. Potřebujeme, aby se o problémech Kazachstánu dozvěděli široké vrstvy odborníků, investorů, politiků i turistů na Západě.

Potenciální turisty ale může taková reklama odradit... Nebo právě tohle chcete?

EIA neboli proces posuzování vlivů na životní prostředí

EIA neboli proces posuzování vlivů na životní prostředí (anglicky Environmental Impact Assessment) je důležitým nástrojem pro ochranu přírody, který slouží k určení vlivu konkrétní stavby nebo jiného projektu na obyvatele a životní prostředí. V rámci řízení se vyhodnocuje, zda je stavbu vhodné realizovat, případně za jakých podmínek je její realizace přijatelná. Do poradny Arniky chodí na proces EIA řada dotazů vztahujících se k novele zákona, možnostem zahájit tento proces apod. Pojdme si alespoň některé z nich zodpovědět.

Od kdy platí novela EIA?

Novela vstoupila v platnost k 1. dubnu 2015. Vztahuje se ale i ke stanoviskům vydaným před tímto datem. Musí se ovšem jednat o případy, kdy ještě nebyla ukončena navazující řízení. V těchto případech dochází k ověřování souladu stanoviska s novelizovanými právními předpisy a směrnicí EIA a v případě nesouladu musí být vyhlášeno nové posouzení EIA.

Je výsledné stanovisko EIA závazné?

Ano je, díky výše zmíněné novele platí, že souhlasné nebo nesouhlasné stanovisko EIA už nemá „pouze“ doporučující charakter, jak tomu bylo doposud, ale je pro další řízení (územní, stavební ad.) závazné. Úřady se tedy musí při rozhodování o daném záměru stanoviskem EIA řídit. Zároveň je možné požádat o jeho přezkum v odvolacím řízení v některém navazujícím řízení.

Jak můžu dát podnět k zahájení procesu EIA?

Jde o jeden z nejčastějších dotazů v naší poradně. Občan dát podnět k zahájení procesu EIA nemůže. Záměry, které musí projít procesem EIA vždy, jsou uvedeny v příloze č. 1 k zákonu č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí v **Kategorii I**. Jde například o projekty spaloven, jezů, velkých čistíren odpadních vod, velkochově drůbeže nebo prasat ad. U záměrů z **Kate-**

V nejbližší době čeká posouzení vlivu na životní prostředí například záměr výstavby jezu u Děčína.

gorie II musí proběhnout alespoň tzv. **zjišťovací řízení**, při kterém se rozhoduje, zda u záměru dojde k posouzení vlivů na životní prostředí nebo nikoliv. Patří sem například úpravy toků proti povodním významně měnící charakter toku a krajiny, plánovaná těžba uhlí, sjezdové tratě a lyžařské vleky, větší rekreační areály včetně kempů a mnohé další. V případě, kdy měla EIA proběhnout, ale nestalo se tak, je možné proti tomu podat námitku např. v územním řízení.

Co když nesouhlasím s výsledkem zjišťovacího řízení?

Díky novele lze použít opravný prostředek. Pokud úřad rozhodne, že proces EIA není nutný, musí být tento „**negativní závěr zjišťovacího řízení**“ zveřejněn na úřední desce a neziskové organizace splňující zákonné podmínky se proti němu mohou

odvolat a poté případně podat žalobu ve správním soudnictví.

Jak se můžu zapojit do navazujících řízení?

Povolovací řízení navazující na proces EIA (např. územní či stavební řízení) se nově zahajují pouze vyvěšením na úřední desce. Ani organizacím, které mají podanou žádost o informování o zahajovaných řízeních, tato informace není doručována speciálně do vlastních rukou, takže musí sledovat úřední desku, aby se o těchto řízeních dozvěděly. Zároveň však mají víc času na přihlášení se do řízení – 30 dní. Záměry najdete také v informačním systému EIA, kde je uveřejňována i dokumentace a posudek: http://portal.cenia.cz/eiasea/view/eia100_cr.

Do navazujících řízení se může zapojit kdokoli, kdo o účast projeví zájem. Každý však nemá v řízení stejná práva. Plnoprávními účastníky navazujícího řízení se stávají spolky (nevládní organizace), které splní stanovené podmínky: musí existovat nejméně 3 roky anebo musí sesbírat 200 podporujících podpisů od občanů. Dále se účastníky řízení stávají ti, o kterých to říká zvláštní zákon, v tomto případě zejm. stavební zákon. Ostatní osoby, které se chtějí do řízení zapojit, mají pouze tzv. právo konzultativní účasti. Pozor – vždy se bude jednat o řízení s velkým počtem účastníků, které je oznamováno pouze na úřední desce! ■

fond
pro NNO

NROS

nadace
partnerství

EEA
grants

Podpořeno grantem z Islandu, Lichtenštejska a Norska
v rámci EHP fondů.

Tiráž

Arnikum, časopis sdružení Arnika vychází 3x ročně v Praze. Číslo 1/2015 vyšlo v květnu 2015 v nákladu 1100 ks. Vydává: Arnika, IČO: 26543281, Evidenční č. MK ČR E14275, Chlumova 17, Praha 3, tel/fax: 222 781 471, www.arnika.org, e-mail: arnika@arnika.org. Šéfredaktor: Jan Losenický, spolupracovníci: Vratislav Vozník, Viktorie Lupačová, Jindřich Petřík, Martin Skalský, Milan Havel, Jana Cenková, Lenka Petřílková Mašková, Karolína Brabcová, Matěj Man, Vlastimil Karlík, Vendula Zahumenská a pobočky Arniky. Adresa redakce je totožná s adresou vydavatele. Grafický design – Anna Frajtova – anna@design-box.cz, DTP – Andrea Klátilová. Foto na obálce Jan Losenický.

Vydání tiskoviny financuje Evropská unie v rámci projektu „Enforcing citizens' rights and public participation in decision making on environmental issues in Mangystau“. EU nenese odpovědnost za obsah materiálu. Časopis odráží názory vydavatele, podporovatelé neodpovídají za jeho obsah.

Irbisovi v Kazachstánu zvoní hrana. Kvůli megalomanskému projektu lyžařského areálu Kok Željau má ochrana irbise podobu závodu s časem, který šelmě odpočítávají developeři a zdejší úřady. Vyhličky sněžného levharta ještě zhoršují pytláci. Podpořte společnou kampaň místních organizací a Arniky a pomozte nám ochránit jedinečnou přírodu, domov irbise a dalších unikátních druhů.

Hledáme patrony a patronky levharta sněžného

600 Kč Patron malého irbise - věnujete nám např. dvě hodiny právního poradenství ke kauze.

1000 Kč Patron samice a jejího mláděte – představuje deset hodin práce např. na přípravě tiskové konference přímo v Kazachstánu nebo vyjednávání s místními úřady.

3000 Kč Patron kampaně - významně podpoříte práci lidí v ČR i Kazachstánu, kteří svůj čas věnují záchraně irbise.

Podporovatelům a podporovatelkám zasíláme dvakrát ročně newsletter, aby věděli, jak je s jejich penězi v kampani nakládáno. Také můžete udělat radost svým blízkým a koupit podíl na záchraně krále asijských hor jim.

Foto: Bernard Landgraf

Jak darovat?

• Převodem na účet:

- číslo účtu: 280 060 0855 / 2010

- variabilní symbol: 4023

- Pošlete, prosím, svou adresu na email arnika@arnika.org, abychom vám mohli poslat potvrzení o daru.

• Online pomocí platební karty: <http://www.zachranme-irbise.cz/pomozte>

Svým darem pomůžete odvrátit nesmyslný plán na výstavbu rozsáhlého turistického centra v místě, kde se odpradáвна vyskytuje a rozmnožuje irbis – levhart sněžný.

„Irbisové bývali králi kazachstánských hor, 80 % jich už ale lidé vyhubili. Pomozte nám prosím, abychom uchránili před developery místa, která jsou pro sněžné levharty domovem, místa, kde může vzniknout nová generace těchto šelem. Záchrana irbise by byla symbolickým vítězstvím a důkazem, že v Kazachstánu mohou místní lidé úspěšně prosazovat ochranu přírody. Děkujeme Vám.

Martin Skalský, Arnika.